

Meleg helyzet

LIII. évf. 49. sz. - 2009-12-06 - Kiss Sándor

Vénasszonyok nyara volt novemberben, és sokan még örültünk is neki, jóllehet nem sok okunk lett volna rá, hiszen baljós előjel ez is. Hasonlóan azokhoz a már igazán kellemetlen, sőt nemegyszer tragikus természeti jelenségekhez, amelyekről Földünk legkülönbözőbb pontjairól jöttek hírek az elmúlt hetekben. Mind-mind az éghajlatváltozás nyomasztó tényére emlékeztetnek minket, ami talán nem is árt így az ENSZ december 7. és 18. közötti koppenhágai klímakonferenciájához közeledve.

Elrontott körforgás

A Föld légkörének legnagyobb része nitrogén, kisebb része oxigén, egy százalékát pedig egyéb gázok adják, közöttük a szén-dioxid. A növények az utóbbit használják föl arra, hogy a szénet kivonva abból építsék fel a testüket. A fotoszintézisnek nevezett folyamat során tehát a szénet megkötik, az oxigént pedig a levegőbe bocsátják. Amikor a növény elbomlik – gyakorlatilag elég –, a benne megkötött szén ismét felszabadul, és az égés során oxigénnel egyesülve szén-dioxidként a légkörbe kerül. Ez a körforgás természetes, aminek az egyenlege gyakorlatilag nulla.

Mikor és hol csúszott hát a hiba a rendszerbe? Akkor, amikor az emberiség az iparosítás útjára lépett, és elkezdte elégetni a megkötött és szénként, olajként, földgázként lerakódott óriási szénmenyiséget, rövid idő alatt felélve a növényvilág sok millió éves szorgalmas munkáját. A földtörténeti korokban felhalmozott szén jelentős részét néhány évtized alatt visszajuttattuk tehát a légkörbe.

Miért baj ez? A szén-dioxid úgynevezett üvegházhatású gáz, ami megakadályozza, hogy a Nap sugározta energia visszaverődve a világűrbe elhagyja planétánkat. Ez pedig az átlaghőmérséklet megemelkedéséhez vezet, ami az éghajlat drasztikus megváltozását idézi elő. A tudomány jelenlegi állása szerint még egy másfél fokos átlaghőmérséklet-emelkedés is visszafordíthatatlan hatásokkal járna, de egy kétfokos emelkedés egészen biztosan éghajlati katasztrófához vezetne. Az emberiség nagy kihívása a 21. század első felében, hogy a lehető legrövidebb idő alatt megállítsa a szén-dioxid-kibocsátás és így az átlaghőmérséklet emelkedését, és elkerülje, vagy legalábbis minél jobban mérsékelje annak hatásait.

Kiotótól Koppenhágáig

A szakemberek által nem túl sikeresnek ítélt, 1997-es kiotói megállapodás, amely jelenleg is meghatározza az országok kibocsátás-csökkentési kötelezettségeit, 2012-ben lejár, ezért már idén döntést kell hozni a folytatásról. A dán fővárosban megvalósuló konferencia célja tehát az, hogy tető alá hozza a 2012 utáni időszakra vonatkozó egyezményt. Nem véletlen, hogy számos fórumon a 2. világháború óta eltelt időszak legfontosabb nemzetközi találkozásaként emlegetik.

„Bár a legtöbben nem várnak nagy áttörést Koppenhágától, én mégis optimista vagyok” – mondja Szabó Gergely közgazdász, szén-dioxid-kibocsátás-kereskedelmi szakértő, aki szerint bár vita van a nagy kibocsátók között, hiszen a fejlődő és a fejlett országok között nincs egyetértés a csökkentés

mértékét illetően, és az Egyesült Államok 2020-as határidőig várható vállalása is elmarad a várakozásoktól, érezhetően mégis mindenki a megegyezésre törekszik. A szakember szerint, ha a jó szándék számszerű konkrétumokhoz nem is vezet egyelőre, egy – az amerikai szenátus döntését követő, a jövő év első felévére tehető – megállapodás körvonalait azért megfogalmazhatja a tanácskozás. „Ha ez megszületik, csak célokat tartalmaz majd; a konkrét cselekvési terveket, az eszközöket az egyes országoknak kell majd kidolgozniuk” – tájékoztat minket a szakember, aki szemléletes példát hoz: ha az állam növeli például az üzemanyag adóját, kevesebb vagy kisebb autót vesznek az emberek, és kevesebb üzemanyag fogy, így a szén-dioxid-kibocsátás is csökken.

Holnapután?

A példa talán sokakat felháborít, pedig valahogy meg kellene barátkozni vele. „Ha nem változtatjuk meg az életmódunkat, a természeti körülmények változtatják meg, és az sokkal súlyosabb következményekkel jár majd” – figyelmeztet minket Végh László debreceni egyetemi oktató. Nyomatékkal egy friss tanulmányt említ, amely szerint, ha megáll az Európa partjait fűtő Golf-áram – ami folyamatosan lassul –, hat hónap alatt beköszönhet a jégkorszak, ahogy ez már bekövetkezett egyszer, úgy tizenkétezer évvel ezelőtt. A Magyar Tudományos Akadémia Atommagkutató Intézetének fizikusa egy néhány hete megjelent amerikai tanulmányra hivatkozva elmondja, hogy a szemléletváltás elkerülhetetlenné válik, hiszen nemcsak a környezeti változások szorítanak minket erre, hanem az is, hogy az egyre növekvő ipari termelési szint az erőforrások hiánya miatt tarthatatlanná válik.

A kutató arra is felhívja a figyelmünket, hogy a kisémbert szelektív hulladékgyűjtésre kéri, ugyanakkor azt már nem mondják neki, hogy kevesebbet fogyasszon. Sőt a média ennek ellenkezőjét sugallja neki. Pedig az energiapazarlást és a szén-dioxid-kibocsátást a gyártás csökkentésével lehetne visszafogni. „Őrült, önmagát pörgető rendszer ez. Tudom, hogy furesán hangzik, de ha kevesebbet dolgoznánk, kevesebb lenne a szennyezés is, viszont több időnk és erőnk lenne embertársainkra, családunkra, tanítványainkra, és nem utolsósorban az Istenre. Higgyük el, hogy nyugodtan lemondhatunk arról a sok felesleges dologról, amihez hozzászoktattak minket. A boldogságunk nem a több autón vagy a még nagyobb házon múlik” – érvel Végh László.

Mi lesz veled, gazdasági növekedés?

A fogyasztás folyamatos növelése, mint a gazdasági növekedés eszköze Bod Péter Ákos szerint nem a közgazdászok fixa ideája. Sokkal inkább társadalmi igény, amit a politikusoknak tudomásul kell venniük, de kötelesek lennének utalni a távlatos következményekre is. A Budapesti Corvinus Egyetem tanszékvezetője úgy látja, nem az a fő kérdés, hogy mi magunk fogyaszthatunk-e többet vagy sem, hanem az, hogy vajon az unokáink fogyaszthatnak-e még egyáltalán. A közgazdász szerint a rövid parlamenti ciklusok miatt a politikai rendszer nem alkalmas a vita megoldására. Fontosabbnak tartja ezzel szemben azokat az intézményeket, szervezeteket és közösségeket, amelyeknek tagjai szerint a mai racionalitást csak úgy szabad elfogadni, ha az nem ütközik a jövőbeni racionalitással. Ez pedig azt jelenti ebben a helyzetben, hogy a még meg nem született nemzedékek érdekeit is figyelembe kell vennünk, hogy ők is megszülethessenek. „Ezt a nyilvánvaló igazságot kell felmutatnunk azoknak, akiknek a horizontja nem terjed túl néhány üzleti vagy politikai esztendőn, esetleg a saját életükön” – mondja Bod Péter Ákos, aki úgy látja, hogy ez a társadalmi erő nélküli igazság ütközik a társadalmi erők jelentős részét birtokló tőkével és politikával, de amit ennek ellenére a civil társadalom képviselni tud.

Éhezés Magyarországon?

A természetben történő radikális változásokat és a nemzetközi szervezetek, együttműködések, valamint a nemzeti kormányok tehetetlenségét látva egyre több civil kezdeményezés indul világszerte.

Ezt ösztönzi egy nemzetközi konferencián megfogalmazott gondolat is: „Gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan!”

Utóbbi tűzte ki célul a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatóintézete kezdeményezésére 2007-ben létrejött Klímabarát Települések Szövetsége is (www.klimabarat.hu), amelyhez eddig tizenegy önkormányzat csatlakozott. Ennek az új szervezetnek a legtöbb éghajlat-változási programmal ellentétben nem a szén-dioxid-kibocsátás csökkentése az elsődleges célja, hanem az emberek szemléletmódjának alakítása és felkészítésük a klímaváltozás következményeire. Hazánkban ezek elsősorban áradásokat, hirtelen lezúduló esőket, hóhullámokat és erős uv-sugárzást jelenthetnek, de zavarok jelentkehetnek a víz- és áram-, sőt az élelmiszerellátásban is.

Antal Z. László, a szövetség elnökeként és a kutatóintézet szociológusaként kiemeli, hogy az egyházak segítsége nélkül aligha sikerülhet szemléletváltást elérni, mert a fogyasztáscsökkentés olyan üzenet, amit a hívő emberek könnyebben be tudnak fogadni, hiszen más értelme is van az életüknek, mint a gazdaság folyamatos növelése és az élet pusztá élvezete.

Isten ítélete?

A teológia pedig tényleg felelősségre tanít minket, mint arra Karsay Eszter, az Európai Keresztyén Környezetvédelmi Hálózat egyházunkat képviselő alapító tagja is felhívja a figyelmünket. A keresztyén tanítás szerint ugyanis a teremtő Isten azért helyezte a világba az embert, hogy gondozza és őrizze azt. „Ez pedig minden egyes ember ügye, nem csak a kormányok és államfők felelőssége” – mondja határozottan a református lelkipásztor, aki a lelkünkre helyezi, hogy a mi imádságunk és a mi cselekedeteink is számítanak, és nekünk is meg kell változtatni gondolkodásunkat. Véleménye szerint újra kell fogalmaznunk a bűn fogalmát, mert bizony nemcsak a magántulajdon elrablása sorolható ide, hanem az is, ha a jövő nemzedékek életterét, levegőjét és időjárási viszonyait lopjuk el. „Ha a levegő szennyezése bűn, háromszor is meg kell fontoljuk, hogy autóba ülünk-e, vagy megvásároljuk-e azt az ételt, ami többet utazott a világon, mint mi magunk.” A teremtésvédő teológus azt is megjegyzi ugyanakkor, hogy azért vannak olyan teológusok is, akik szerint nem kell foglalkozni a környezetünkkel, hiszen Isten úgymint „új eget és új földet” ígért nekünk (2Pt 3,13), sőt némelyek kifejezetten Isten ítéletének tartják a klímaváltozást, amibe szerintük nem szabad beavatkoznunk.

Úgy tűnik, a lelkész-növel – és nem az utóbbiakkal – értenek egyet a magyar és a külföldi egyházak, valamint a nagy ökumenikus szervezetek vezetői is. A Református Világszövetség legutóbbi, 2004 nyarán tartott accrai nagygyűlésén a gazdasági és az ökológiai igazságosság érdekében nyilatkozatot adott ki, amit egyházunk Confessio című folyóirata is közölt (2005/1), és neves személyiségektől, köztük olyan, egyházunkban is fontos, vezető szerepet betöltő teológusoktól, mint például Zsinatunk akkori lelkészi alelnökétől, Szabó István dunamelléki püspöktől kért állásfoglalást.

Bölcskei Gusztáv, a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkészi elnöke még 2007 januárjában nyilatkozott meg a kérdésben. Ő azt hangsúlyozta, hogy a világ teremtésben történt ránk bízása nem jelenti azt, hogy az a mienk lenne. A püspök elmondta, hogy a magyar közélet jelenleg alkalmatlan arra is, hogy a probléma egyáltalán tudatosuljon bennünk, ezért az egyházaknak is halatniuk kell a hangjukat ebben a kérdésben.

Ennek szellemében hirdette meg tavaly decemberi közgyűlésén a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa a teremtés hetét, amelyet „a Teremtő iránti hála és hódolat kifejezése, a teremtett világ tudatos megőrzése és felelős védelme érdekében” ez évtől szeptember és október hónapok fordulóján előreláthatólag minden esztendőben megrendeznek.

A koppenhági klímacsúcshoz közeledve az utóbbi hetekben ismét gyakrabban hallani az egyházakat. Szeptember 2-án az Egyházak Világtanácsa adott ki nyilatkozatot a környezeti igazságosságról és az ökológiai adósságról, amit az Egyházforum című folyóirat tett közzé a legfrissebb számában. De testvéregházunk, a Németországi Protestáns Egyház is felhívással fordult néhány hete országa kormányához és az Európai Parlamenthez, amelyben hangsúlyozta: a megegyezés nem futhat zátonyra, ezért a csúcson résztvevő 192 állam- és kormányfőnek keményen kell dolgoznia azon, hogy a rövid távú gazdasági célokat sikerüljön az emberiség számára rendkívül fontos kérdésben a közös célnak alárendelni.